

HALLAMÖLLA

En fungerande vattenkvarn med anor från 1200-talet vid Skånes högsta vattenfall i Verkeån. Riklig mängd av bruksverktyg finns. Verkeån är emellanåt i uppror med strida strömmar och kanterna är på sina ställen både branta och höga.

1491, omtalades den här platsen i skrift första gången. Det var i samband med ett arvsskifte i Eljaröd efter Stig Olsson Galen av Bollerup. Då benämndes platsen "Halla Möllo" eftersom det redan då låg flera kvarnar på denna plats.

1552, upprättade Elline Goye en jordabok över sina och sin avlidne makes tillgångar. Hon var svärdotter till Olof Stigsson av ätten Galen som innehade det stora godset Bollerup. det finns ännu och är beläget sydöst om Tomelilla. I den upprättade jordaboken nämns åter Hallamölla, men nu även ett "litet Halle Mölla", det längre bort vid än beläget.

1637, några år efter det att Alunbruket hade startats i Andrarum av Jockum Beck, köpte nämnde Beck Stora Halle Mölla av sin farbror, Otto Marsvin. Ägora kring Hallamölla var bevuxet av ek och bokskog och det behövdes på verket, men även kvarnen var av intresse.

1737, i en beskrivning med karta och tabell över Hallamölla visas omfattningen på hur mycket jord och skog som tillskrives egendomen.

1767, utger i Lund en skrift av J.T. Gillberg - "Ekonomisk och Geografisk beskrivning över Christianstads Län uti Hertigdömet Skåne" - och i denna skrift anger han följande: "Lilla Mölla; crono indelt 1/16 hemman Torups gård. Liten åker och äng med bok och ekskog. Hallamölla: crono indelt 1/16 hemman Torups gård. Stampekvarn 1 st Christinehof. Mjölkvagnar utssocknes fräse 2 st Christinehof. Liten åker, äng och furuskog.

1860, blev denna kvarn ombyggd senaste gången. Det är nu Hallamölla kommer i centrum för Österlen. Det är två personer som kan förknippas med denna utveckling - Anna Nilsson och hennes son Thomas Nilsson. Anna Nilsson, f Andersson, kallad "faster Stampa" föddes i Lille Halle Mölla på 1790-talet. Hon arrenderade Hallamölla med kvarn, vadmalsstamp och jordbruk. Hon startade även en diversehandel här, men det blev hennes son Thomas som förde det till toppen och även praktiskt tillbotten.

1949, var det sista året som det maldes på riktigt här i Hallamölla och det var möllaren Erik Enhström som avslutade verksamheten. Snart insåg bygdens folk att kvarnen var av mycket högt kulturellt intresse och de tog sig an arbetet att återställa den gamla möllan i någorlunda ursprungligt skick och man fick Christinehofs godsförvaltning att lämna över möllan till Albo Härads Hembygdsförening att förvalta.

1950, den 13 augusti skedde invigningen och Nils Larsson på Dala var huvudattraktion. Nils Larsson var rektor och innehavare av Dala folkhögskola. Hans hobby att räkna fort i huvudet visade han prov på denna dag och för mig var denna uppvisning det mest bestående intrycket av dagen.

Uppgifterna hämtade ur faktablad upprättade av Gert Ekstrand, Hallamölla 1989.

Samtal mellan Kenneth Olsson och Alv Persson den 15 september 2010.

Alv Persson: Jag har sprungit här sen liden påg och känner mig som hemma här. Vår son Mats följer samma traditioner. Kvarnen är i samma skick som när jag blev föreningens ansvarige 1999. En stor reparation genomfördes på 50-talet då godset släppte till material och vi arbetsinsatserna. Hade inte den reparationen gjorts hade kvarnen varit riven. Långt gångna planer på detta fanns.

Minnena är många och trevliga säger Alv som nu fyller 80 år och berättar med glimten i ögat. Vid en visning slängde sig en vacker flicka sig runt min hals och gav mig en rejäl kyss på munnen. Sånt gläds man av. En gång var det fint folk (kulturknuttar) från Uppsala nere i Skåne, för att studera Skånes kultur. Efter tre dagars studier kom de till Alv och

Hallamölla. Efter visningen och snacket sa en av gästerna. Nu har vi rest runt i tre dagar, detta var äkta, här kunde vi höra kulturens inslag.

Människorna som kommer hit skall känna sig välkomna. Jag skulle aldrig be om någon form av betalning eller inträde. Vill någon hjälpa oss har vi satt upp en låda på väggen, som de kan skänka en liten slant i om de vill. Och de vill väldigt ofta.

Fråga till Alv: Vad är den helt ideella drivkraften att lägga ner så mycket arbete och entusiasm?

Utan tvekan kommer svaret: Kontakterna med människorna. Det är en livskrydda. Jag gillar inte monolog utan vill ha en dialog. Kommer inte den spontant tar jag något av våra gamla redskap och skapar en liten kunskapstävling.

När Alv börjar minnas bakåt i tiden, var redan storhetstiden över för vattenkvarnarna. Vattennivån var helt avgörande om kvarnen kunde brukas eller inte. Andra modernare kvarnar tog nu marknaden. I rummet där vi satt och pratade har druckits många kaffegökar. Rummet fungerade i sin tid som väntrum, (under malningen) och samtalsrum. Här drogs historier av allehanda slag och här betalades månadsfakturan. Den som sa nej till en kaffegök blev inte väl sedd. En stropp. Väggar har mycket i sig, som vi skulle vilja höra.

Med spänstiga steg tar Alv täten ut i naturen där han undrar hur vi skall hantera Askarna som finns där. Den sjuka som drabbat träden kan innebära en risk i nedfallande grenar för våra besökare menar Alv. Dessutom tycker han att vägen till kvarnen börjar bli dålig. Vem tar kontakt med godset undrar han? Kvarnhjulet behöver också ses över om något år anser Alv. Det blir dyrt tycker Alv.

Idag när jag återger samtalet ännu en gång på hemsidan har nästan 5 år förflutit sedan jag skrev artikeln. Sonen Mats har tagit över ledarklubban för Hallamöllagruppen och en del askar är borta. En del ras i bäckfåran som matar kvarnen skall rättas till och en översyn av taken skall också ske, men kvarnen fungerar och är fortfarande i mycket gott skick. Självklart finns Alv på plats för att guida, diskutera och möta människor.

Väduren vid Hallamölla

I slutet av 1800-talet införskaffade dåvarande ägaren till Solbacken i Ludaröd en vädur, som pumpade upp vattnet 30 meter från Verkeådalen till gårdshuset. Vattnet pumpades ända upp till loftet i en behållare för att sen med självfall kunna nyttjas till människor och djur. Under årens lopp fick rostiga rör bytas ut, men väduren var i drift ända till 1964. Då grävdes en brunn och en pump med elektrisk motor installerades. På 1980-talet renoverade Alv Persson den gamla väduren, som åter kunde visa hur det gick till i forna dagar.

Bild 1: Informations och konstruktionsbild av väduren.

Bild 2: Alv Persson vid brunnen.

Bild 3: Vädurpumpen i brunnen.